

v místě bydliště však nelze přeceňovat, neboť stejně tak důležité se jeví působení institucionalizovaných forem občanského soužití, které mají v dnešním životě pražských obyvatel již pevně určené místo. Vliv těchto institucí a existence neformálních kontaktů mezi sousedy je zdrojem inovací v životním způsobu rodin a stimuluje širší procesy sociální kontroly i sociální aktivity v místě bydliště.

Martin Matějů

Kulturně estetické a sociálně psychologické rysy životního prostředí pražských lokalit

Součástí úkolu *Sociální hlediska při ochraně a tvorbě životního prostředí v Praze*, jehož řešením se zabývá Útvar hlavního architekta města Prahy, je i výzkum kulturně estetických a sociálně psychologických aspektů životního prostředí, zahrnující také průzkum chování obyvatelstva v prostoru a čase.¹ Výzkum zachycuje devět vzorových území, o nichž se předpokládá, že reprezentují hlavní ekologické typy pražského prostředí. Popis těchto lokalit byl proveden na základě dat získaných v roce 1975 především kvalitativními metodami a technikami (pozorování, nestandardizované rozhovory, studium dokumentů), dále sekundární analýzou statistických materiálů a nakonec i standardizovanými rozhovory s asi 100 obyvateli z každé lokality, vybranými podle kvótního principu.

Jako ilustraci získaných výsledků reprodukuje v této zprávě některé charakteristiky dvou analyzovaných území, jejichž objektivní podmínky jsou krajně odlišné. Domníváme se, že empirický materiál tohoto typu dokumentuje diferencovanou sociálně kulturní ekologii Prahy a může být stimulem k jejímu hlubšímu poznání, směřujícímu k detailní typologii obytných zón v hlavním městě.

U obyvatel všech zkoumaných území se přirozeně projevila celá oblast zásadně shodného chování a postojů, což je dáno tím, že jde o obyvatelstvo téhož socialistického velkoměsta s poměrně homogenním sociálně třídním složením, se společnými problémy, obdobnými zkušenostmi apod. Shodné prvky chování a postojů se projevíly především ve vnitroměstské mobilitě, v názorech a požadavcích na kvalitu obytného prostředí.

Společným objektivně i subjektivně zjištěným недостатkem rozdílných obytných prostředí je znečištění ovzduší prachem a exhaláty. S výjimkou čtvrtí s převládající poválečnou zástavbou se ve většině zkoumaných území objevují problémy údržby, oprav a úklidu starších obytných objektů, zejména pak jejich společných prostor. Ve všech čtvrtích obyvatelé požadují zlepšení úklidu a

údržby veřejných prostranství. Pokud jde o postoj obyvatel k případné vlastní účasti na zlepšování životního prostředí, lze jejich názory rozdělit do tří přibližně stejně velkých skupin: první skupina dotazovaných nabízí pomoc fyzickou prací, organizačním úsilím nebo konkrétními návrhy; druhá skupina se domnívá, že taková starost a práce přísluší určitým institucím a placeným zaměstnancům, třetí skupina poukazuje na lhostejnost občanů k podobným akcím, na neúčinnost občanské pomoci.

Pražané o svém obytném prostředí racionálně přemýšlejí, znají dobře jeho kritické momenty a chovají k němu citový vztah. Pozitivní hodnocení předností a nespokojenost s nedostatky rozdílných lokalit dovoluje stanovit společné požadavky, jež jsou kladeny na obytné prostředí socialistického velkoměsta: 1. prostorově, zdravotně a technicky vyhovující byt; 2. přiměřená hustota a vhodná prostorová distribuce bytů v domě, domů v ulici nebo bloku, a z toho vyplývající přiměřená hustota lidí a aut v prostoru se zvláštním zřetelem ke kritickým dobám; 3. důstojný, esteticky přijatelný vzhled a hygienicky adekvátní stav obytných budov i urbanistických celků; 4. dostupnost zelených ploch s úpravou diferencovanou pro odpočinek i rekreaci různých věkových skupin nebo — náhradou za ně — přístup do volného prostoru se zelenými solitery a lavičkami, s vyloučením dopravy; 5. přiměřená vybavenost obchody, službami, zdravotními, školskými a kulturními zařízeními, středisky pro sport, rekreaci i společenské kontakty; 6. zabezpečení pravidelné, rychlé a kulturní dopravy a ochrana obyvatel před jejími negativními vlivy.

Na pozadí společných prvků chování a postojů pražského obyvatelstva, vztahujících se k obytnému prostředí, pokládáme za účelné věnovat přiměřenou pozornost ekologickým rozdílným, zjišťovaným na souboru devíti lokalit. K demonstraci získaných poznatků jsme vybrali dvě výrazně odlišné lokality — Staré Město (ulice Michalská a Melantrichova) jako příklad středověkého jádra města a sídliště Novodvorská jako příklad sídliště z šedesátých let.

Staré Město — příklad historického jádra města

Lokalita leží v těsném sousedství městského centra. Hlavní pěší trasy směřují od Václavského náměstí ke Staroměstskému náměstí. Uvnitř území je povolena pouze obslužná doprava, městské třídy vedou po obvodu území. Ve struktuře zástavby převládá nepravidelná uliční osnova, odpovídající původnímu románskému založení. Na ploše zastavěné ze 70 %^{0/0} převažují objekty členěné do bloků

¹ Podrobněji viz H. Janišová, *Zpráva o sociologických průzkumech životního prostředí obyvatel Prahy*, Sociologický časopis č. 2/1976. V řešitelském

kolektivu výzkumu, jehož některé výsledky podáváme v této zprávě, pracovaly kromě autorky H. Jarošové a K. Jechová.

slažitými dvory. Dvoupodlažní až pětipodlažní domovní objekty nejsou izolovány, v přízemí jsou prostoupeny vlhkostí. Bytový fond patří ze tří čtvrtin do III. a IV. kategorie, jde však o větší byty. Údržba bytového fondu, na kterou nestačí síly OPBH, je špatná, modernizace je naléhavá. Lokální topeniště na tuhá paliva, nízké komíny, úzké ulice a inverzní poloha území ztěžují provětrávání. Oblast lze prohlásit za kriticky znečištěnou, stav je zde nejhorší v celé Praze. Prašný spad dlouhodobě překračuje přípustnou normu. Vzhledem k omezení automobilové dopravy je koncentrace CO a uhlovodíků na výši obvyklé pro městské prostředí.

Funkčně je území využíváno převážně k bydlení, má však i jiné funkce, spojené zejména s využíváním objektů pro sklady nejrozličnějšího druhu a s rolí Starého Města jako turistického a obslužného centra. Dopravní situaci Starého Města charakterizuje omezení dopravy uvnitř lokality na cílovou osobní a obslužnou dopravu. Provozem velkého počtu skladů a stavbou metra trpí staroměstské obytné a historické prostředí snad nejvíce — především v oblasti Rytiřské, Melantrichovy a Havelské ulice. Kromě povoleného parkování — a to téměř na celém území lokality — je zde nevhodně umístěno i parkoviště nákladních taxi v Havelské ulici; počet nedovolně parkujících vozů není též zanedbatelný.

Zcela chybí možnost lokální rekreace. Není tu žádná zeleň a parkování v ulicích i intenzivní pěší provoz dále znehodnocují obytné prostředí. Vybavenost prodejnami celoměstského charakteru odpovídá potřebám území. Chybí však lokální prodejny základních potravin. Nejsou tu zdravotnická zařízení ani mateřská škola.

Pro lokalitu je typická nadprůměrná hustota osídlení, vysoký průměrný věk (cca 41 let), dlouhodobá usedlost v lokalitě, nepříznivý index relace dětí do 15 let k osobám starším 60 let, vyšší feminita, značný podíl ovdovělých a vůbec osamělých lidí (téměř 40 % domácností). Počet obyvatel na jeden byt je nízký (pouze 2,7), zato je tu hodně rozdělených bytů. Plných 27 % obyvatel tvoří důchodci. Vysoký je podíl osob se základním vzděláním (40 %). Podíl dělníků a dělnických důchodců se blíží polovině, přesahuje tedy pražský průměr. Podprůměrné je vybavení domácností předměty dlouhodobé spotřeby, včetně automobilů.

Obyvatelé preferují o něco více než průměrný Pražan soukromý život před společenským. Stěžují si však na nedostatek míst pro setkávání, s výjimkou mladých lidí a některých důchodců, kteří se scházejí v hostincích a vinárnách. Mnozí obyvatelé mají v lokalitě i jejím blízkém okolí dosti oblíbených míst, avšak stárí, nedostatek času nebo právě předlidenost některých těchto míst jim brání je pravidelně navštěvovat. Děti mají špatné podmínky pro pohyb a hry. Vidíme je hrát si na chodnicích a před školou, na méně frekventovaných místech mezi parkujícími

vozy. Chybí hřiště i park pro vycházky matek s malými dětmi — jsou odkázány většinou na Staroměstské náměstí nebo na místa za hranicemi lokality.

Množství přítomných osob je podmíněno denní a roční dobou, počasím a společenskými událostmi, které se zde odehrávají. Stejnými faktory je ovlivněna intenzita pěšího provozu, který je soustředěn v atraktivních prostorách území a jemuž jsou na překážku neudržované vozovky a chodníky, lešení, skládky a někdy i ostatní provoz. Obyvatelé si stěžují na všeobecnou předlidenost. Provoz je klidnější v časných ranních hodinách, přes den se jeho intenzita častokrát mění podle okolností. Nejintenzivnější provoz je v okolí Staroměstského náměstí a Havelského trhu, večer se celý prostor uklidňuje.

Z aktivit volného času je na prvním místě četba, pak následují ruční práce, pohyb na čerstvém vzduchu a sledování televize. Více času by dotázaní raději věnovali turistice. Doma koncem týdne zůstávají starší lidé a ti, kteří nemají kam pravidelně jezdit.

Historická hodnota, bizarnost a estetické kvality některých urbanistických a architektonických prvků lokality jsou předmětem zájmu především turistů. Jen část místních obyvatel oceňuje estetickou a historickou atraktivnost prostředí. Rozhodně je však vztah obyvatel k Praze i vlastní lokalitě emocionálně zabarvený a při vši kritičnosti vyjadřuje značnou míru identifikace s prostředím. Staré Město není vhodné ani idylickou kulisou pro současné bydlení. Dotýkají se ho jak obecné problémy narušovaného životního prostředí městských center, tak zvláštní problémy jeho historických částí. Těmito aspekty postihuje lokalita výrazněji ty skupiny obyvatelstva, které potřebují pro svůj každodenní život vhodnější podmínky — tj. děti a staré lidi.

Když opadne denní zájem návštěvníků a turistů, lze lépe sledovat každodenní formy života obyvatel. Zdá se, že prostředí má sice „lidské měřítko“, ale řada prvků dávno neodpovídá ergonomickým a psychologickým požadavkům: těžké domovní dveře, vysoké a strmé schody, dlouhé a temné chodby, hluboké sklepy, úzká okna vedoucí do tísňivých dvorů, temné a rozsáhlé místnosti obytných prostor. Jedině v létě se lokalita proteplí, ustoupí vlhkost a stín uliček a obytné prostředí se poněkud zlepší.

Subjektivní hodnocení celkové úrovně obytného prostředí představuje v pražském měřítku průměr a je tedy o něco lepší než jeho skutečná kvalita. Po estetické stránce je tomu naopak: obyvatelstvo Starého Města příliš neoceňuje některé esteticky příznivé rysy svého prostředí, existuje však silná menšina oceňující kvality prostředí po všech stránkách a silně identifikovaná s lokalitou. Velmi rozhodně je vyjadřován odpor k bydlení v zásadně odlišných podmínkách moderního sídliště (nejvíce preferovaná je moderní varianta městské individuální zástavby). Ostře

jsou vnímána zanedbaná místa, jichž je tu opravdu mnoho, i místa odpuzujícího charakteru. Vlhkost, zápachy, nečistá a narušená hmota podlaží, průchodů, průjezdů, chodníků a silnic, temná místa plná překážek, množství chodců i provoz nočních zábavních podniků — to vše obyvatelé citlivě vnímají a těžce snášejí. Silně také pociťují nedostatek zeleně, kterou jim jen částečně nahrazují plochy Staroměstského náměstí a prostory ve vzdálenějším okolí (Petřín, Kampa apod.).

Novodvorská — příklad sídliště z šedesátých let na obvodu města

Novodvorská představuje nejnovější obytný útvar ve zkoumaném souboru lokalit. Obytné budovy pocházejí z let 1963—1967, účelové z roku 1973. Je tu soliterní zástavba s kontrastním řazením osmipodlažních blokových sekcí do dlouhých objektů podél hlavní komunikační osy. Bodové objekty vybavenosti jsou umístěny na obvodu sídliště, na přechodu do zeleně. Přes vysokou hustotu osídlení (409 osob/ha), danou především výškou zástavby, je zde dostatek volného prostoru, podíl zastavěné plochy je jen 21,5 %.

Poměrně velké volné prostory sídliště nejsou zcela funkčně využity. Zejména pro dětskou složku populace, která je zde nejpočetnější z celého souboru (24,8 %) tu není dost vhodně vybavených ploch pro hry, přes několik dětských hřišť mezi bloky domů. Také nevyřešená otázka parkování aut (v rozporu s původním projektem) znehodnocuje rekreační funkci volných prostor a celkový estetický dojem.

V těsné blízkosti lokality je několik příležitostí ke každodenní rekreaci, uvnitř sídliště je koupaliště, zelen obyvatele nacházejí mezi bloky i v blízkém lesíku.

Příměsí sídliště je umístěn komplex nákupního střediska a služeb, spolu s kulturním domem a kinem. Za většími nákupy a ostatní kulturou musí obyvatele sídliště jezdit do centra. Přes celkem dobré vyřešení dopravy přispívají obyvatele sídliště této složce vybavení morálně význam. Občanské vybavení je mimo vzorové území, avšak v rámci sídliště; je dostupné pěšky. Chybí pouze původně projektovaná poliklinika.

Lokalita je rozložena podél hlavní dopravní tepny, která je přiměřeně zatížená městskou hromadnou a osobní dopravou. Ostatní komunikace slouží cílové dopravě a parkování — současně s několika většími parkovišti umístěnými mezi bloky domů, které tak brání spíše klidu obyvatele a pěknému vzhledu okolí než provozu.

Byty jsou I. kategorie, převážně třípokojové, trpí nedostatečnou zvukovou izolací a jsou prostorově poddimenzovány. 37 % bytů (z nich zejména garsoniéry) je z hlediska stávajících norem předlidské.

Vzhledem ke značné vzdálenosti od centra se sídliště Novodvorská vyznačuje zdravým ovzduším a rekreačně i esteticky kvalitním

okolím. Převážně obytné stavby jsou doplněny projektovanými estetickými objekty (plastiky, odborně upravená zeleň apod.), okolí některých domovních bloků zdobí zelen upravená vlastními silami obyvatele. Zástavba je jednotná, prostor člení pouze ve velkých blocích. Celek působí dojmem vrcholné světlosti, uspořádanosti a čistoty. Průčelní mozaika domů s okny a balkóny obydlí bytů, značné množství hustě parkujících aut, nepořádek kolem odpadových nádob a kontejnerů a nápadné sporné prostory mezi některými domovními bloky odkrývají obvyklá úskalí sídliště.

Je tu relativně novousedlé obyvatelstvo (zpočátku původem mimopražské) a nejmladší ze všech zkoumaných lokalit. Věkový průměr činí 30 let, podíl dětí 25 % a starých lidí pouze 8 %. Ekonomická aktivita je poměrně vysoká (55 %), avšak snižuje ji značný podíl ekonomicky závislých osob (34 %). Počet důchodců je minimální — kolem 10 %. Ve vzdělanostní struktuře se Novodvorská liší od průměru Prahy o něco vyšším procentem vysokoškolačů a středoškolačů. Přes převahu zaměstnanců (62 %) není ani podíl dělníků (38 %) hluboko pod průměrem.

Vybavenost domácností předměty dlouhodobé spotřeby je na Novodvorské vysoká — dnes už i vybavenost auty a rekreačními objekty, ne však garážemi. Pozoruhodně vysoká je vybavenost knihovnami a jízdními koly (40 %).

Obyvatelé — až na mladou svobodnou populaci — jsou většinou výrazně orientováni na rodinný život. Poukazují na nedostatek míst pro setkávání — výjimku představují kulturní dům a park, kde se setkávají matky s dětmi a důchodci, dále pak restaurace, z nichž má přiměřenou úroveň jen jedna.

Denní provoz je klidný, uvědomujeme si pouze přítomnost žen a dětí; odpoledne se zintenzivňuje především v prostorách nákupního střediska a autobusových zastávek. Večer je na sídlišti klid, výjimku tvoří okolí kulturního domu. Chodci, vzhledem k charakteru území, jsou většinou místní obyvatele a zaměstnanci z okolí, večer pak i návštěvníci kina a kulturního domu z přilehlých částí města.

Procházky jsou oblíbenou formou odpočinku mladých i důchodců, řada oblíbených míst je však navštěvována jen občas. Pěší provoz je plynulý. Trasy pro chodce, zahrnující i chráněný průchod tunelem, jsou z bezpečnostních důvodů odděleny od dopravních tras zelenými pásy a jsou z hlediska prostoru řešeny velkoryse.

Děti významně ovlivňují využívání prostoru sídliště. Malé děti si hrají mezi bloky domů, kde se však jejich zájmy mísí s ostatními funkcemi prostoru (sušení prádla, domácí práce). Starším školákům hřiště chybí, ale díky své nápaditosti využívají míst pro tento účel původně neplánovaných. Bezpečnost je kladným rysem prostoru nákupního střediska i pěších tras školáků.

Některé charakteristiky zkoumaných lokalit

Charakteristika	Staré Město	Nové Město	Žižkov	Smíchov	Vinohrady	Spořilov	Ořechovka	Novodvorská
Doba vzniku	Středověk	19. a 20. století	Konec 19. století	2. polovina 19. století	Konec 19. století	20. léta	30. léta	60. léta
Původní funkce	Obytná, řemeslnická a obchodní	Obytná, řemeslnická a obchodní	Proletářská obytná	Průmyslová, proletářská obytná	Obytná měšťanská	Obytná pro střední vrstvy	Obytná pro bohatší vrstvy	Obytná
Dnešní funkce	Turistická, obslužná a obytná	Správní, dopravní, obytná,	Obytná, asanační území	Obslužná, dopravní, průmyslová a obytná	Obytná, lokální obslužná	Obytná	Obytná	Obytná, lokální obslužná
Typ zástavby	Nájemní, 2—5 podlaží	Nájemní, 6 podlaží	Nájemní, 4 podlaží	Nájemní, 3—4 podlaží	Nájemní 5 podlaží	Rodinná (domky) II., střední	Rodinná (vily) I.—II., velké	Sídlištní 8 podlaží I., střední
Kategorie a velikost bytů	III—IV., větší	I—II., velké	III—IV., malé	III—IV., malé	II., velké			
Zeleň a rekreační možnosti	— —	— —	—	— —	0	+ +	+ +	+
Obyvatel na 1 hektar	396	100	524	310	569	80	112	409
Zdravotní kvalita	— —	— —	—	— —	0	+	+ +	+
Estetická kvalita	Rozporná	Rozporná	— —	— —	0	0	+ +	+
Průměrný věk	41	39	41	40	41	43	40	30
Usedlost obyvatel	+ +	+	+ +	+	+	+ +	+	— —
Procento rodinných domácností	57,9	74,4	57,7	65,6	72,1	53,4	72,1	82,2
Procento dělníků	47,8	42,0	62,9	57,9	40,3	29,6	24,1	38,1
Intenzita dopravy	— —	+ +	—	+ +	0	— —	—	0
Zalidněnost ulic	+	+ +	0	+ +	0	— —	— —	0
Orientace na sociální kontakty	—	—	— —	—	+	+	—	0
Trávení víkendů mimo bydliště	—	+ +	— —	+ +	+	0	—	+ +
Volný čas v hodinách za týden	29	27	33	26	30	41	21	31
Spokojenost s prostředím	Rozporná	— —	Rozporná	— —	+	+	+ +	+ +
Estetické hodnocení	Rozporné	—	Rozporné	—	+	+	+ +	+
Identifikace s lokalitou	+ +	—	+ +	— —	+	+	+ +	0

Z koničku je na sídlišti výrazně preferováno četba, ostatní činnosti jsou rovnoměrně zastoupeny — ruční práce, procházky, návštěvy divadel, sledování televize. Kulturní aktivity jsou zde díky působení kulturního domu relativně rozvinuty, jak bylo prokázáno samostatným výzkumem.

Všichni obyvatelé Novodvorské považují prostředí svého bydliště za zdravé po stránce hygienické, z hlediska pořádku a úpravnosti je hodnotí jako průměrné. Zde však neberou v úvahu úroveň starých průmyslových čtvrtí Prahy, které jinak místní obyvatelstvo odmítá. Obyvatelé sídliště převážně považují své obytné prostředí za celkem vyhovující (62 % ve čtvrti, 55 % v ulici, 50 % v bytě), přičemž velmi spokojeno je něco přes čtvrtinu obyvatel (kteří se se sídlištěm již identifikují, jsou na ně hrdi).

Z estetického hlediska považuje 50 % obyvatel své prostředí za celkem pěkné, pro ostatní je to pouze „sídlíště“, zaujímají k němu indiferentní postoj, a 12 % dokonce označilo prostředí za nevzhledné. Estetickým kvalitám obytného prostředí však lidé připisují značný význam. Poměrně vlažné celkové hodnocení i skeptické hodnocení estetických vlastností ukazuje na to, že na první pohled zdravé, čisté, moderní a vcelku komfortní (i když ne vždy prostorově vyhovující) bydlení nemůže uspokojit všechny psychologické a sociální potřeby obyvatel, zejména pak těch, kteří se nedávno přistěhovali na sídliště nebo dokonce do Prahy. Míra identifikace s prostředím je zatím nižší než v některých starších lokalitách.

Nejvíce si obyvatelé Novodvorské cení kvality širšího okolí, výhledů ze svých bytů — přestože se často z okna nedívají. Většina obyvatel zde nalezla svá oblíbená místa a do pěkného okolí se chodí uklidnit procházkou. 90 % dotázaných však poukazuje na znečištěná a neupravená místa v okolí bydliště.

Zdá se, že v prostředí tak jednoduchých architektonických útvarů a strohého urbanistického řešení vnímají obyvatelé daleko intenzivněji vlastní estetické prvky — plastickou výzdobu, fontánu, estetickou úroveň reklamy obchodního střediska. Výsledek je však v tomto případě opačný než tvůrci zamýšleli. Tyto prvky obyvatelé irituji, nelíbí se jim. Je to jediný případ, kdy podobné složky prostředí byly předmětem tak spontánního hodnocení. Současné však dokáží obyvatelé Novodvorské velmi jednoznačně ocenit estetické kvality exteriéru a interiéru kulturního domu.

* * *

Na základě obdobných dat a informací o všech zkoumaných lokalitách byl vypracová-

ván systematický přehled některých jejich vlastností, který zde v podstatně zkrácené podobě reprodukuje.² Byly do něj zahrnuty jak nezávisle proměnné (jako jsou urbanistické, funkční a kulturně estetické charakteristiky lokalit, sociální a demografická struktura obyvatelstva), tak závislé proměnné (týkající se chování lidí v prostoru a čase, jejich postoje k prostředí a zejména k jeho kulturně estetické dimenzi).

Shrnutím všech devíti lokalit se obraz značně změnil — podobně by působilo jakékoliv rozšíření nebo zvýšení reprezentativnosti souboru. Místo výrazně odlišných sociokulturních subsystémů, které představovaly lokality Starého Města a sídliště Novodvorská, máme co činit spíše s diferencovaným kontinuem pouze částečně odlišných lokalit.

Není obtížné zjistit, že základní osou, která vytváří toto kontinuum, je uplynulý historický vývoj. V sociokulturní ekologii Prahy se zračí jednak celý tisíciletý růst hlavního města, jednak — a hlavně — proces přetváření a utváření původních historických funkcí jednotlivých čtvrtí v epoše kapitalismu a zejména v epoše socialistické výstavby. Pro Prahu jako hlavní město buržoazní republiky bylo příznačné, že antagonistické třídní protiklady se do značné míry (byť ne v rozsahu příznačném pro třídní segregaci v amerických velkoměstech) promítly i do hlubokých rozdílů mezi jednotlivými částmi města. Stačí jen srovnat minulost Vinohrad a Ořechovky na straně jedné a Smíchova nebo Žižkova na straně druhé. Socialistický rozvoj podstatnou měrou podlomil zděděné třídní difference a výrazně sblížil podmínky i formy života obyvatel různých čtvrtí. Tím se socialistická Praha zásadně liší od Prahy minulosti i od kteréhokoli kapitalistického velkoměsta.

Vzhledem k hluboké zakotvenosti této diferenciace v materiálních podmínkách i vzhledem k tendenci starousedlého obyvatelstva konzervovat minulé návyky a postoje ovšem nestačily tři desítky let socialistického vývoje k plnému překonání všech zděděných rozdílů. Konečné odstranění některých z těchto rozdílů lze ostatně očekávat až v souvislosti s rekonstrukcí a asanací řady městských čtvrtí a s odpovídající populační změnou. K nejpronikavějším změnám došlo ovšem výstavbou nových sídlišť. Novodvorská a v ještě větší míře Severní Město demonstrují základní překonání třídní výlučnosti a protikladnosti bydlení a jeho ekologické situovanosti. Další důsledné řešení tohoto komplexu problémů představuje jeden z důležitých aspektů perspektivní výstavby Prahy.

Jana Schlangerová

² V přehledu jsou z technických důvodů všude tam, kde to bylo možné, verbální charakteristiky nahrazeny číselnými údaji nebo formálními značkami (+++, ++, +, 0, —, ---), které znázorňují intenzitu určité vlastnosti na škále, jejímž středem, ozna-

čeným 0, je průměr Prahy nebo alespoň zkoumaných lokalit. Z technických důvodů také vypoustíme atypickou lokalitu experimentálního sídliště Invalidovna.